

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 április Ról-ról

P. Szűcs Julianna: A kör négyszögesítése (Tettamanti Béla: Rajzok és festmények. Petőfi Irodalmi Múzeum, 2013. február 27. – május 26.)

Szedjük szálára a Tettamanti-motívumokat! Szem. Madárláb. Madárlábon járó szem. Panelházak. Pont-pont-vesszőcske arcok. Panelházakba zárt pont-pont vesszőcske arcok. Labirintus. Velocipéd. Velocipéd, amint végigjárja a labirintus-utat. Van továbbá jó pár fogsor-szegélyben végződő fülkagyló, klaviatúra zongorára és írógépre, valamint kötözött test, kötözött koponya és kötözött kötözés, azaz gombolyag, de cica nélkül.

Gyűjtsük össze a motívumok, az ikonográfiai elemek és a toposzok forrásvidékeit! (Vigyázat, most híreseMBER-névsor következik: csak azok olvassák, akik disszertációra készülnek karikatúrológiából vagy a szerző által inkább kedvelt önmeghatározása szerint az ironikus rajz tudományából.) Kaján Tibor és Réber László, ugye, evidenciák. Előbbi azért, mert a puhább Kádár-korban és alkalmazott műfajban ő volt, aki először nem félt szintiszta értelmiségi jelrendszert használni, utóbbi azért, mert a látványfogyasztó számára ő tudatosította először, hogy a nagy példányszám és az avantgárd eszköztár (horribile dictu minimal art, koncept art, lettrizmus) nem ellenségei egymásnak, sőt, levüket összeszűrve velük lehet a szabadság kis köreit a legkönnyebben kitágítani.

Az amerikai-román-zsidó Saul Steinberg, a belga Jean Michel Folon és az elzászi Tomi Ungerer már bonyolultabb esetek, de éppen Tettamanti adott hozzájuk kulcsot: még a rendszerváltás előtt a Művészet című folyóiratba egész cikksorozatot szentelt nekik, terjedelmes családfát ültetve ezzel maga fölé a finom, a művelt, a világtól elegáns távolságot tartó „ábulvár” művészek törzséből.

Nem tudom, észrevették-e, hogy a följebb említett külföldi példák valamennyien az úgynevezett limináris entellektüelek fajtájából valók. Határesetek. Identitásuk többszörös, előképzettségük bonyolult, a magas művészet tekintélyelvű ormaira még a legvállalkozóbb kedvű művészettörténész sem ültette föl őket saját sikerkorszakuk csúcspontjain. „Tettamanti nem végzett el semmit – vallotta meg egy interjúban. – Nem vettem fel, de nem próbáltam újra... Rém nehéz start volt, mert annak idején minden a Képzőművészeti Alapon keresztül bonyolódott, és én nem voltam a tagja... Az viszont igaz, hogy a lelkemben sokáig hiányzott a főiskola, de nem az, amit ott tanítanak, hanem a gondtalan diákévek, amit átélhettem volna.”

Ez a sors tehát még parányit sem hasonlított azokhoz a posztmodern karrierekhez, például az orosz Pavel Peppersteinhez, a bolgár Nedko Szolakovhoz, mindenekelőtt pedig az élesen közéleti román Dan Perjovschihoz, akik immár biennálésztárok lehetnek, teljesítményüket aukcionálják, és terjedelmes szakirodalom tárgyalja esztétikai erényeiket, eszközhasználatukat,

világnézeti habitusukat. Pedig ők is karikatúrákkal – bocsánat, ez most és itt unpolitical correct –, ironikus rajzokkal szórakoztatják mai közönségüket.

A Tettamanti-félék (Kaján, Réber és a többiek) egész pályáját végigkísérte a „könnyű műfajt” övező és a művészeti hierarchiában vakon bízó gyanakvás. „Van bennük filozófia, de – je – még rajzolni is tudnak.” Vagy: „Milyen biztos kézzel húzzák a vonalat, de – ki hinné? – még autonóm gondolatokra is futja erejükből.” (Lásd még a kabaré klasszikusait, a kuplák királyait, a hírlapi tárcák sóher zsenijeit.) Nélkülük, az urbánus népművészet e nehéz sorsú bajnokai nélkül még annyi sem maradt volna a tisztességes middle class (lánykori nevén kispolgári) mentalitásból, amennyit a kertévek, a lumpenmagazinok és a nemzeti fundik véletlenül meghagytak volna, amikor újraparcellázták a kultúra latifundiáit.

De hány szemet és madárlábat, labirintust és velocipédet rajzolt Tettamanti addig, amíg ezek a jelek szilárd szerkezetű saját világgá álltak össze? Hány novellát és regényt, mesét és verset olvasott el addig, amíg megtanult egy könyvet *illusztrálás helyett* atmoszférájában és sűrítetten megjeleníteni?

Nyilván rengeteget. Ha a Petőfi Irodalmi Múzeum termeiben száznál több ecsetrajzos kompozíció és festménnyé felnövelt rajz érdemelte meg a láthatást, ez valójában azt jelenti, hogy a végleges megoldás fedezeteként minden egyes kiállított mű mögött ezernyi, talán tízezernyi rutinmunka húzódhatott. Ha a kiválasztott anyagban huszonegy könyves szerző szerepelhetett – a világirodalom klasszikusai közül Xenophóntól Morgensternig, a magyar klasszikusok közül Kazinczytól Pilinszkyig, a non fiction kategóriában Hankisstól Gombárig, a jelen emblemikus írói közül Dragomán Györgytől Tóth Krisztináig, Háy Jánostól Parti Nagy Lajosig, Lázár Evintől Esterházy Péterig –, akkor a válogatatlan halmaz imponáló méretű magánkönyvtárt föltételez.

Ízlése a tárlat alapján ezért szépen és pontosan rekonstruálható. Erősen vonzódik tehát a szofisztikált anglo-amerikai prózához – erre utal a Chestertont idéző tucatnyi munka és a Woody Allent megjelenítő csokornyai parafrázis. Nagyon szeretheti a finoman, polgárian, filozofikusan ellenzéki abszurdot – ez látszik az Örkény István- és a Békés Pál-kötetek címlapjaiul választott kompozíciók alapján. Továbbá a képzőművészet világában – tekintsünk most el a mesterként tisztelt nagy elődöktől – változatlanul hatnak rá az egyetemes szürrealisták Man Raytól Max Ernstig (régies metszeteket idéző formák álomlogikájú összekeverése), a jelentős magyar kortársak grafikai életműve Vagyóczy Károlytól Orosz Istvánig (archaikus alakok kalandos helyzetbe hozása) és – különös színadalékként – a lengyel plakátművészet nagy korszaka Henryk Tomaszewskitől Jan Lenicáig (fülekből nőnek ki protézisek, megtripláznak a női mellék, a színen olykor-olykor átlibeg egy húsos, vörös ajak).

Elég a telefonkönyvből. Ennyiből, sőt ennek a feléből is ki kellett derülnie: Tettamanti a nehéz és outsider kezdeteket kompenzálandó erős, mély, alapos irodalmi és képzőművészeti műveltségre tett szert. Más kérdés, hogy e műveltség mennyiben kötődött egy korszakhoz, egy életérzéshez, egy jól körülhatárolható élményanyaghoz.

Labirintusai játékos csigavonalba szerveződnek, aztán kígyóként válnak új veszélyek forrásaivá. A klaviatúrák fekete billentyűi fokról fokra színes figurákká lényegülnek, s így simulnak aztán bele a szabályos sormintába. A velocipéd kerekei egymással ellenkező irányba forognak, de egyensúlyukat végig megtartják. Hajlott hátú, mikrokefál emberkének néha ajtófélfákhoz préselődnek, néha zászlórudakhoz láncolódnak, néha egészen értelmetlen csatáknak lesznek szenvedő alanyai. Itt minden megtörténhet, és itt nincs semminek valódi következménye. Itt minden komolytalan, de minden szegletből a halál leselkedik.

Tettamanti művészi magatartása – s most e szempontból mindegy, hogy újságot rajzol-e vagy „autonóm” grafikát művel, hogy igazi festményeknek hívjuk-e vakrámára feszített és akrillal kivitelezett kompozícióit, vagy maradunk az illusztráció praktikusabb meghatározásánál – egy tegnapi ismerős, de mára lassanként kiapadó éthoszból táplálkozik. Kortársam Tettamanti, tetszik-nem tetszik, nekem is ez az anyanyelvem. Mert hát ez(ek) a nemzedék(ek) a kelet-közép-európai értelmiség elnyomatás-filingjéből és önvédelmi reflexeiből, különbékekötési kényszereiből és előkelőségtudatából összevegyített italából nyerték energiájukat. A lét elviselhetetlen könnyűségének megtapasztalásából és a valódi cselekvést eltorlaszoló gátak érzékeléséből. Egy kultúrából, amely hol volt, hol nem volt, talán igaz se volt, de – hiába – mindig szeretjük, aki éppen elmegy.

Dokumentálja ezt az élményt egy alkalmi tárgyegyüttes. A kiállítás egyik főfalára rendezték, és címe van: *A kör négyyszögösítése*. Lefordítva: a lehetetlen ábrázolására tett imponáló kísérlet tanúként vannak itt a nézők megidézve, melyben szerepel egy valódi iránytű és egy igazi barométer, egy hamisítatlan Turul-persely és egy művészbarát kölcsönhímzése, meg természetesen – egyéb vonzó tárgyak, valamint saját kezű művek társaságában – egy gyönyörű velocipéd. A tárgyak és a művek – köszönhetően az artisztikus szortírnak – őrzik is eredetüket, de el is veszítik banális jelentésüket. Talmiak is, de poénosak is. Ötletszerűek is, de a mélyebb összefüggésre is kaphatók. Az environment amúgy pedig fölfogható a művész bosszújának. Minden részlet attól, ami, hogy „általam vagy, mert meg én láttalak”. A dyt egyébként tudomásom szerint soha nem illusztrált Tettamanti, de még teheti, ha a dolgok állása nem változik. A dekadenciát olykor csak néhány bicikliküllő (billentyű, szemfog, koncentrikus kör) választja el a forradalmi radikalizmustól. Persze az már egy másik korszak, másik világélmény, másik kiállítás lenne. De ki tudja, hogy mit hoz a jövő!

Tettamanti Béla: Rajzok és festmények. Petőfi Irodalmi Múzeum, 2013. február 27. – május 26.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **P. Szűcs Julianna: Böröcz in fabula (Böröcz András: Túl az Óperencián. Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum. 2011. május 28. – szeptember 25.)** – Tárgy? – Nem. – Élőlény? – Nem. – Fogalom?...
2. **Bán Zsófia: A művész mint antropológus (Hegedűs2 László: Bakeliteratúrák, bakelitográfiák. Petőfi Irodalmi Múzeum.)** Bán Zsófia A művész mint antropológus Mostanában, költözéskor, érzékeny...
3. **P. Szűcs Julianna: Szép, mint egy gép (Centrale Montemartini – Musei Capitolini. Az ipari műemlék rekonstrukcióját az ACEA végezte 1989-ben, a múzeum 1997-től látogatható. A kiállítás rendezője Francesco Stefanori. Továbbá: Caravaggio, Scuderie del Quirinale, február 20. – június 13., kurátor Claudio Strinati; De**

Chirico: La natura secondo, Palazzo delle Esposizioni április 9. – július 1., kurátor Achille Bonito Oliva; Edward Hopper, Fondazione Roma, február 16. – június 13., kurátor Carter E. Foster.) Témát kerestem Rómában. Caravaggio a Scuderiében? Talán. Sikkes dolog írni...

4. **P. Szűcs Julianna: Látnak a pipától (Magritte A bis Z. Wien, Albertina, 2011. november 9-től 2012. február 26-ig.)** Tömegpszichológiai rejtély: Magritte-ra bárhol, bármikor, bármennyien kíváncsiak. Felsorolok fél tucat...
5. **P. Szűcs Julianna: Kukucs (XXVIII. Magyar Sajtófotó-kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2010. március 19. – május 2.)** Eltelt egy hét, és segédanyag nélkül élesen csak egyetlen képre...

Cimkék: P. Szűcs Julianna